

НОМІНАЦІЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ: СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, ФУНКЦІЇ

NOMINATIONS OF A PERSON IN UKRAINIAN YOUTH SLANG: STRUCTURE, SEMANTICS, FUNCTIONS

Олексенко В.П.,

orcid.org/0000-0002-1358-6325

доктор філологічних наук,

*професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики
Херсонського державного університету*

Розгон В.В.,

orcid.org/0000-0003-1230-8048

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

У статті обґрунтовано, що динамічні процеси у сучасному суспільстві помітно впливають на шляхи розвитку і формування сучасної лінгвістичної науки. Констатовано, що останні кілька десятиліть спостерігаємо поживлення в дослідженні розмовного мовлення - як його «літературної» частини, так і позалітературних явищ. Установлено, що активізація та розширення стилістичних функцій розмовної лексики, з-поміж якої провідна роль належить сленгу, експліцитно виявляє основні пріоритети сучасного мовного розвитку, зосібна словникового складу. Доведено, що ставлення до сленгу, емоційно-експресивної лексики усного розмовного мовлення серед науковців неоднозначне. Одні дослідники вбачають у ньому невичерпний словотвірний потенціал, інші, навпаки, заперечують, акцентуючи на негативній конотації сленгізмів. Закцентовано, що завданням лінгвіста не є вважати будь-який мовний феномен як негатив, а зрозуміти його витoki, проаналізувати, що саме стоїть за мовним знаком і з якою метою він використовується в мовленні. З'ясовано причини і чинники сучасного посилення ролі маргінальних елементів у мові, адже на основі функційно-стилістичного аналізу нелітературної лексики у різних мовностилістичних сферах маємо підстави говорити про лінгвокультурні орієнтації на відповідному етапі розвитку мови. Проаналізовано структурно-семантичні особливості сленгових найменувань людини; визначено функційні властивості цих номінацій у сучасному молодіжному сленгу. Висвітлено поняття сленгу та особливості цього соціолекту; окреслено корпус лексем на позначення людини в молодіжному середовищі; здійснено типологічну класифікацію аналізованих лексем; виявлено, які саме особливості людини є найбільш актуальними для її номінації у молодіжному сленгу; зазначено, які синонімії ряди функціують для називання людини; запропоновано методи дослідження аналізованих мовних одиниць. Засвідчено наслідки відмежування сленгізмів від інших страт позалітературної лексики. Аналізуючи назви-сленгізми на позначення людини, стверджено, що політичні обставини, економічні та соціальні перетворення порубіжжя ХХ–ХХІ сторіччя помітно позначилися і на словниковому складі мови. Підтверджено, що саме процеси демократизації мови, свободи слова, послаблення або повної відсутності цензури писемного мовлення спричинили своєрідний «вибух» стилістично зниженої лексики (розмовної, передусім жаргонної, сленгової, навіть обценної) не тільки в усному мовленні, а й у медіа і навіть художній літературі.

Ключові слова: український молодіжний сленг, номінації, лінгвістика, розмовне мовлення, молодіжне мовлення, емоційно-експресивна лексика, сленгізми, негативна конотація, сленгові найменування, соціолект, позалітературне мовлення.

The article provides the ground for the fact that dynamic processes in modern society significantly affect the ways of development and formation of modern linguistic science. It is stated that the last few decades have seen a revival in the study of conversational speech – both its «literary» part and extra-literary phenomena. It is established that activation and expansion of stylistic functions of spoken vocabulary, among which the leading role belongs to slang, explicitly reveals the main priorities of modern language development, namely its vocabulary. It is proved that the attitude to slang, emotional-expressive vocabulary of spoken speech among scientists is ambiguous. Some researchers see in it an inexhaustible word-forming potential, others, on the contrary, object, emphasizing the negative connotation of slangisms.

It is emphasized that the task of a linguist is not to consider any linguistic phenomenon as a negative, but to understand its origins, to analyze what exactly is behind the linguistic sign and for what purpose it is used in speech. The reasons and factors for the modern increase of the role of marginal elements in language have been elucidated, as on the basis of functional and stylistic analyses of non-literary vocabulary in various linguistic and stylistic spheres we have substantial grounds for talking about linguistic and cultural orientation at the certain stage of language development. Structural and semantic features of slang names for a person have been analyzed; the functional properties of these nominations in modern youth slang have been determined. The concept of slang and features of this sociolect are highlighted; the circle of lexemes for the designation of a person in the youth environment is outlined; typological classification of analyzed lexemes is carried out; it is revealed, what features of people are the most relevant for their nomination in youth slang; it is indicated which synonymous series function to name a person; methods for researching the abovementioned language units are proposed.

The consequences of distinguishing slangisms from other strata of non-literary vocabulary are attested. While analyzing the slang names for a person, it is stated that the political circumstances, economic and social transformations on the border of the twentieth and twenty-first centuries had a significant impact on the vocabulary of the language. It is confirmed that it was the processes of democratization of language, freedom of speech, weakening or complete absence of censorship of written speech that caused a kind of “explosion” of colloquial lexical units (colloquial, slang, even obscene) not only in oral speech, but also in the media and even fiction.

Key words: Ukrainian youth slang, nominations, linguistics, colloquial speech, youth speech, emotionally expressive vocabulary, slangisms, negative connotation, slang names, sociolect, non-literary speech.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасного українського мовознавства є з’ясування номінативного аспекту мови та мовлення, оскільки називання будь-яких предметів, явищ чи понять є результатом пізнавальної діяльності людини.

Динамічні процеси у сучасному суспільстві помітно впливають на шляхи розвитку сучасної лінгвістичної науки. Оскільки мова – це живий організм, що постійно розвивається, а всі ті процеси, які в ній відбуваються, відповідно є синхронними із розвитком суспільства. П. Гаврилюк, О. Дуденко зазначають, що «політичні, економічні та соціальні ствердження кінця ХХ ст. позначилися і на словниковому складі мови... В умовах інформаційного суспільства надзвичайно зростає роль мови і мовної комунікації, збільшується і вплив молоді в суспільстві, яка і є носієм нелітературних форм, зокрема й молодіжного сленгу» [1, с. 190–191]. На думку К. Бондаренко, «сленг є спільним для всіх тих, хто, володіючи стандартом, у неформальних ситуаціях користуючись добротною розмовною мовою, взагалі є схильними до сленгалізації свого мовлення» [2, с. 47].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теорія номінації досить тісно пов’язана зі з’ясуванням того, як саме співвідносяться між собою поняттєві форми мислення, як створюються, закріплюються і розподіляються найменування між різними фрагментами об’єктивної дійсності. Сьогодні в українській лінгвістиці фіксуємо чимало праць, присвячених дослідженню субстандартних підсистем мови (К. Бондаренко, Г. Врублевська, П. Гаврилюк, Г. Гонта, О. Горбач, О. Дуденко, Т. Должикова, О. Клименко, Л. Кудрявцева, С. Мартос, Л. Масенко, Т. Миколенко, Ю. Мосенкіс, В. Обухова, С. Пиркало, І. Приходько, Я. Рибалка, Л. Ставицька, О. Тараненко, Н. Шульжук, О. Фурса та ін.). Крім того, з’являються наукові студії і молодих дослідників, спрямовані на з’ясування особливостей сленгової лексики в усному мовленні, мові медіа, в художній літературі. Маємо й чимало словників субстандартної лексики: С. Пиркало «Перший словник українського молодіжного сленгу», 1998 [3], «Український молодіжний сленг сьогодні», 1999

[4]; Л. Ставицька «Короткий словник жаргонної лексики української мови», 2003 [5], «Український жаргон», 2005, [6], «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників», 2008 [7]; «Словник сучасного українського сленгу», (упоряд. Т. Кондратюк, 2006 [8], а також онлайн-версії словників сленгової і жаргонної лексики [9; 12; 21]. **Актуальність** нашої розвідки зумовлена тим, що в останні кілька десятиліть спостерігаємо посилену увагу до дослідження мовлення розмовного, яке є його «літературною» частиною, а також і позалітературних аспектів.

Розширення семантико-стилістичних можливостей розмовної лексики, з-поміж якої помітна роль відведена сленгу, експліцитно вказує на основні напрями сучасного розвитку мови. На переконання Т. Кондратюк, «сленг – це надзвичайно потужна, жива, вільна мовна стихія», «мовна лабораторія, у якій в одне ціле переплавляються різні світогляди, звички, соціальні устрої, творчі поривання», це «наше підсвідоме, яке слугує точним індикатором нашої індивідуальної і соціальної психології» [8, с. 3]. Як справедливо констатувала Л. Ставицька, «жаргонний лексикон в усьому своєму соціосемантичному розмаїтті – це не просто «холодини» словникових значень, а своєрідна картина світу, потужна семіосфера певного часового зрізу культури, що відкриває у слові смислової перспективу як концентрат соціокультурного, духовного, психологічного клімату епохи» [7, с. 12]. Що ж до традиційної для радянських часів негативної оцінки жаргонної лексики, то на сьогодні дослідники розуміють: зовсім «не означає, що сленг має стати еталоном нашого мовлення, але пильний і детальний аналіз розмовної лексики може дати надзвичайно плідні результати» [там само]. І далі продовжує дослідниця, що «гіпертрофія жаргонного субкоду в сучасній комунікації – це не хвороба, а симптом значно глибшої культурної кризи, яку супроводжує звуження індивідуального словника мовної особистості» [там само], а «жаргонний дискурс, попри гвалтування «мовних смаків, є все-таки адекватом» дійсності, іноді страхітлившої за найекстремальніший жаргонний ряд» [7, с. 14].

Метою пропонованої студії є аналіз структурних, семантичних властивостей сленгових найме-

нувань людини та визначення функційних особливостей цих номінацій у молодіжному середовищі. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: **висвітлити** поняття сленгу та особливості цього соціолекту; **окреслити** корпус лексем на позначення людини в сучасному молодіжному сленгу; **здійснити** типологічну класифікацію аналізованих лексем; **встановити**, які саме особливості людини є найбільш актуальними для її номінації у молодіжному сленгу; **з'ясувати**, які синонімічні ряди утворюють сленгові найменування людини в українському молодіжному сленгу; **простежити** функційне навантаження таких лексичних одиниць.

Об'єктом дослідження виступають одиниці-сленгізми на позначення людини.

Матеріалом для аналізу слугували номени на позначення людини, виокремлені шляхом суцільного вибирання зі «Словника сучасного українського сленгу» (Т. Кондратюк, Харків, 2006 – далі ССУС) [8].

Методи дослідження. Характер аналізованих мовних одиниць потребував використання таких методів: **описовий** (для інвентаризації, систематизації й інтерпретації лексем); **тематичної** класифікації (для розподілу одиниць за лексико-семантичними групами); **функційний** (для з'ясування семантики й функцій лексем у певному контексті).

Виклад основного матеріалу. Кожна мова у своєму складі має не тільки територіальні відмінності. Неоднорідна вона і в соціальному плані. Мовлення дитини суттєво відрізняється від мовлення дорослої людини. Мовлення людей старшого покоління відрізняється від того, як говорить молодь. У світі існують мови, у яких вимова жінок певною мірою відрізняється від мови чоловіків. Певний вплив на мовні особливості людей має і рід їхніх занять, коло інтересів тощо. Належність до певного класу, соціальне походження, середовище, в якому людина постійно живе, також сприяють появі деяких мовних особливостей.

Загальновідомо, найбільш стійкі, традиційні елементи мовної системи, що формувалися упродовж тривалого періоду розвитку мови і закріпилися суспільною мовною практикою як «правильні», «зразкові», утворюють так званий «мовний стандарт», або «мовну норму» в широкому розумінні [2, с. 19]. К. Бондаренко стверджує, що «мовному стандарту зазвичай протиставляють соціальні діалекти (*арго*, *жаргони* та *сленг* – курсив наш – В. О.; В. Р.), які відносять до «субстандарту», «субстандартної лексики» і часто

асоціюють із чимось низькосортним, неповноцінним через стилістично знижену конотацію, вульгаризованість, а його носіїв, відповідно, сприймають як неосвічених, некультурних» [2, с. 20]. Проте сленгові одиниці мають місце у мовленні всіх носіїв, незалежно від віку, статі, освіти, посади, соціального стану і т. ін. [1, с. 190].

З'ясовуючи значення і функційні властивості сленгізмів, спробуємо відмежувати їх від інших страт позалітературної лексики. Це зробити досить складно, – зауважують О. Дуденко і П. Гаврилюк, – через «понятійний різнобіч» (термін Т. Кондратюк) серед мовознавців [1, с. 193].

У «Словнику іншомовних слів» (ред. Л. Пустовіт, 2000 [10]) констатовано: «Арго – спеціальний умовний жаргон вузької соціальної групи, набір незрозумілих для сторонніх людей слів і висловів, що вживаються з метою ізолюватися від інших» [10, с. 107]; «Жаргон – мова певної соціальної чи професійної групи, що є відгалуженням загальнонародної і відрізняється від неї набором специфічних слів та висловів, які відображають спеціальні потреби та смаки цієї групи і включаються в жаргон, щоб зробити його незрозумілим для інших; спотворена, вульгарна, неправильна мова» [10, с. 442].

У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» (С. Єрмоленко, 2001 [11]) ці терміни витлумачено так: «Жаргон – соціальний діалект, яким користуються мовці, об'єднані спільними інтересами, захопленнями, професією, віком, ситуацією. Відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, існує не окремо, а на основі певної мови», «слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп, професій, соціальних прошарків» [11, с. 160].

В онлайн-словнику іншомовних слів В. Лук'янюка [12] зазначено: *Арго*: 1) мова якоїсь «вузької соціальної чи професійної групи, не зовсім зрозуміла для сторонніх»; *Сленг* (англ. *жаргон*): 1) «розмовний варіант професійного мовлення; жаргон. 2) жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають помітного емоційно-експресивного забарвлення»; *Жаргон*: 1) «мова якоїсь соціальної чи професійної групи, що відрізняється від загальнонародної наявністю специфічних слів і виразів», що властиві цій групі слів; сленг. 2) «умовна, штучна говірка, зрозуміла лише у певному середовищі; арго» [12].

Українська мовознавиця, дослідниця сленгової лексики, Л. Ставицька, – пишуть О. Дуденко

і П. Гаврилюк, – глибоко аналізує аргю, жаргон та сленг, відмінності між ними [1, с. 194], пропонуючи «кількісне розрізнення понять *арго-жаргон-сленг*; (це становить закриту, напіввідкриту й відкриту підсистему, різну міру професіоналізації, що спадає в ряду від аргю до сленгу)» та ін.

У монографії «Аргю, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови» 2005 [13] Л. Ставицька зазначає, що «аргю – це закрита лексична підсистема спеціальних номінацій, які обслуговують вузькі соціально-групові інтереси», передусім пов'язані з певними професіями. «Арготизми – раціональні номінації, які використовують у практичних інтересах професії, ремесла, справи. У проекції на сучасні соціолекти арготизмами можна вважати ті елементи професійних, студентських, армійських субмов, що є невідомими» [13, с. 12], для тих, хто не володіє відповідною ситуацією.

Ураховуючи, що жаргон є напіввідкритою системою, Л. Ставицька вважає, що «варто виділяти дві групи соціальних жаргонів: *професійні жаргони* (курсив наш – В. О.; В. Р.), тісно пов'язані із професійними лексичними системами, і *корпоративні, або групові* (курсив наш – В. О.; В. Р.) жаргони. У деяких випадках, однак, важко визначити тип жаргону, оскільки тут немає інтралінгвальних відмінностей. Якщо, наприклад, жаргони студентів, школярів, військовополонених, учасників війни і т. ін. можна без сумніву віднести до корпоративних (групових) жаргонів, то спортивний жаргон для спортсменів-професіоналів є жаргоном професійним. Водночас в устах людей, не пов'язаних зі спортом професійно, ці ж жаргонізи виступають як елементи корпоративного жаргону, підкреслюючи факт тимчасового зацікавлення цих людей спортом. Такі жаргонізи, природно, не входять у звичайний словник і живляться тільки в особливих випадках, наприклад, при спогадах, зустрічах команди і т. ін. [13, с. 12].

Т. Кондратюк, пояснюючи детально кожен термін, акцентує увагу на причинах «термінологічного понятійного різнобою». Основною його причиною вважає запозичення слів з різних мов і в різний час. А тому і різним є їх функційне навантаження. Термін «аргю» та «жаргон» запозичені із французької мови, тому й указують на стилістичне різноманіття мови-донора. «Термін «сленг» походить з англійської мови і загалом більш притаманний західній лінгвістичній традиції» [8, с. 10]. На думку Т. Кондратюк, терміни увійшли до українського словника у різний час, «жаргон» та «аргю» з'явилися у східнослов'янських мовах у другій половині XIX ст. (як наслі-

док впливу французької мови) і досить міцно закріпилися в лексичному складі мови, а термін «сленг» почав використовуватися в кінці XX ст. і спочатку функціонував «у вузькому значенні – для стилістичної характеристики англійської мови...» [8, с. 10].

На переконання О. Дуденко і П. Гаврилюк, аргю було «найдавнішою формою мовної і соціальної інтеграції певної групи, її кодовою ознакою, паролем, що організує певне коло і дає відчуття співтовариства» [1, с. 195]. Появу аргю у Франції пов'язують із «їх різноманітними ремеслами та соціальними протиріччями». Помітний розвиток аргю відбувався у XIV–XV ст., саме тоді з'явилися численні злодійські та злидарські угруповання, в яких культивувалося аргю. Проте аргю зрозуміле лише для «своїх», це закрита лексична система [8, с. 10].

Поняття «сленг» має досить коротку історію в лексичній системі слов'янських мов і є запозиченням із англійської мови. «Тривалий час, – зазначають О. Дуденко і П. Гаврилюк, – лексема використовувалася лише з метою характеристики лексико-стилістичних особливостей англійської мови, дослідження яких у радянській лінгвістиці розпочалося у 60-х роках XX ст.» [1, с. 198]. На сучасному етапі вітчизняної лінгвістики терміном позначають «не літературну лексику, що складається зі слів та значень із відтінком особливої неформальності, які не обмежені за сферою поширення певним регіоном» [8, с. 19].

Т. Кондратюк визначає сленг як «жаргонні слова або вирази, характерні для людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають певного емоційно-експресивного забарвлення» [8, с. 45]. Аналогічне визначення сленгу подає й В. Лук'янюк.

Л. Ставицька стверджувала, що «існування української філології в умовах тоталітарного режиму призвело до вивчення української мови такою, якою вона мусить бути, а не такою, якою вона є, тому і сленг – нелітературний пласт лексики – упродовж тривалого часу сприймався як «словесне хуліганство» [6, с. 34].

О. Дуденко і П. Гаврилюк констатують, що «сленгова лексика впевнено увійшла в мовлення сучасників. Оскільки вона не належить до унормованих форм, то відповідно такі лексеми не входять до Словника української мови (СУМ), проте останнім часом вони зафіксовані у спеціальних лексикографічних джерелах» [1, с. 199]. Т. Кондратюк пише, що «сленг – це живий мовний нерв, який є навдивовижу геніальним індикато-

ром людського буття, настільки тонко і точно розкриває найдрібніші нюанси нашого переживання світу, його сприйняття і передачі...» [8, с. 200]. «Власне, – зазначає далі дослідниця, – «першочерговим завданням і аргументом «ненормативних досліджень є зберегти саму мову, не втратити те, що вона сама і породила. І хоча сленг з усіма інкорпорованими жаргонами, залишками арго та нальотом вульгаризованої лексики презентує мову не з «парадного» боку, але це є жива мовна стихія, своєрідна «мовна лабораторія» [8, с. 6].

Сьогодні дослідженням сленгової лексики активно займаються вітчизняні та зарубіжні вчені-мовознавці. Українські лінгвісти акцентують увагу на таких аспектах: *проблеми лексикографічного опрацювання жаргонної лексики* (В. Боржковський, В. Іванов, С. Пиркало, Л. Ставицька та ін.); *теоретичні основи сутності соціальних мов* (Л. Масенко, В. Петров, Л. Ставицька, Ю. Шевельов, К. Широцький та ін.); *специфіка і засоби творення окремих рівнів мови* (К. Бондаренко, О. Горбач, Й. Дзензелівський, О. Кондратюк, С. Мартос, Т. Миколенко, В. Олексенко, Н. Шульжук та ін.); *взаємодія жаргонного і літературного* (П. Гаврилюк, Н. Дзюбишина-Мельник, Т. Должикова, О. Дуденко, П. Карпалюк, Л. Карпець, К. Котелевець, В. Обухова, Я. Рибалка, Л. Ставицька та ін.).

На виникнення сленгової лексики впливають чимало чинників. Н. Шульжук виділяє такі: *«професійна орієнтація мовця; прагнення людини до самовизначення й визначення свого місця серед інших; бажання, а іноді й необхідність приховати свої слова чи дії від інших»* (курсив наш – В. О.; В. Р.) [15]. *«Психологічною ж основою виникнення сленгу у певних групах носіїв мови є їх бажання бути дотепними, прагнення вразити співрозмовника свіжістю та яскравістю висловлювання; виявити зневагу або байдужість до предмета висловлювання, уникнути звичних, затертих слів і виразів»* [15]. Послугуючись лексемами-сленгізмами, мовець хоче продемонструвати свою розкутість, «вільне володіння словом», відхилення від мовних норм і правил.

Таким чином, «на формування сленгу впливають, з одного боку, чинники психологічного та соціально-символічного характеру, пов'язані зі смислотворчою діяльністю і психологією протесту; з іншого – лінгвістичні чинники, пов'язані з реалізацією принципу мовної економії. Тому сленг сприймається як лінгвістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних і внутрішньомовних факторів та зумов-

люється емотивною й естетичною функціями мови», – резюмувала Н. Шульжук [15].

Найчастіше лексеми-сленгізми фіксуємо у представників молодого покоління. «Молодіжний сленг, переконана С. Мартос, не є гомогенною мовною субстанцією, у ньому можна виділити різноманітні підсистеми мови. У складі молодіжного сленгу наявні елементи загальномолодіжного та спеціалізованих молодіжних жаргонів, злочинного та кримінального арго, часткою професійних жаргонізмів. Лексико-фразеологічне ядро молодіжного сленгу утворюють загальномолодіжний і спеціалізовані молодіжні жаргони» [16, с. 170].

Мова молоді завжди перебуває поза загально-мовним літературним стандартом і є яскравим вираженням відкритості, розкутості й динамічності. Як справедливо зауважує О. Кондратюк, «... досі в наукових колах почасти домінує розуміння молодіжного соціодіалекту як «мовного хуліганства». Це є своєрідною реакцією на нівелювання молодими людьми еталону моралі та сформованих цінностей, оскільки молодіжна мова легко виходить за межі дозволеного. Сміливість, надмірна відвертість у висловлюванні, явне утрирування, фіглярство є невід'ємними елементами переважної більшості молоді, «готової до ризику та змін, що й відображається в молодіжному мовленні» [17].

Нестандартне мислення молодого покоління спостерігаємо в характеристиці і позитивних, і негативних найменувань явищ, понять, предметів, а також рис на позначення характеру людини.

Проаналізуємо номінації людини в українському молодіжному сленгу. Велику лексико-семантичну групу на позначення назв людини складають менші групи, **які номінують особу за віковими і гендерними особливостями, за статтю, за візуальними ознаками, за сімейними та дружніми стосунками, за психічними особливостями, за інтелектуальними здібностями, соціальними характеристиками, за моральними якостями, за місцем проживання, за прізвиськом, етнічною чи національною належністю.**

Номінації за **віковими й гендерними особливостями** передбачають розмежування назв чоловіків і жінок, а також диференціацію назв людей за віковими особливостями і статтю: назви молодих людей чоловічої або жіночої статі, назви дітей, назви літніх людей. Цю групу сленгізмів детально проаналізувала Е. Боева [18, с. 352–359]. Ми ж акцентуємо свою увагу на інших групах лексем-сленгізмів на позначення назв людини

в українській молодіжній субкультурі (приклад ми взяли зі «Словника сучасного українського сленгу» [8], далі зазначатимемо лише сторінку).

У молодіжному сленгу представлені **назви понять на позначення сімейних і родинних стосунків, спорідненості та свояцтва**, хоча ці синонімії ряди не досить об'ємні.

На позначення батька вживається лексема *батя*, *батяня*, *коркодитель*, *папик* (одне зі значень). Назва *папик* є запозиченою з російського молодіжного сленгу (*батя й батяня*).

Для називання матері у молодіжному середовищі є вживаними такі лексеми: *мазер* (180) запозичене з англійської, *маман* (189) – з французької, та назва, утворена, мабуть, жаргівливим зближенням загальнонародної назви *мати* зі співзвучним іменем: *матильда* [8, с. 190].

Батьки називаються *доки* (114), очевидно, скорочення від *доктор*, пор. *док* «звертання до друга, старшого чоловіка» [8, с. 114], *коркодители* (169), *предки* (250), *старі* (280).

Номен на позначення брата у молодіжному середовищі запозичено з англійської мови – *браз*, *бразер* [8, с. 66] або утворені за допомогою суфікса від лексеми брат: *брательник* (66), *братуха*, *братухан* (67). Останні двоє слів можуть бути не тільки назвою брата, а й використовуватися в якості звертання як до друга, так і доброго знайомого.

У ролі шанобливого звертання до співрозмовника-чоловіка фіксуємо лексеми-сленгізми *братуха*, *браток*, *брательо*, *брательа*, *брательник*, *батя*. Вони зовсім не вказують на кровну спорідненість співрозмовників, а лише підкреслюють дружнє чи шанобливе ставлення. Пор. словникові дефініції: «*Брателло*», невідм., ч.; мол.; жарт. 1 мол. Дружнє звертання до чоловіка. 2 крим. Молодший в ієрархії мафіозної структури, який виконує завдання, що потребують жорстокости та фізичної сили» [19]; *Братело*, *брательа*, ч. звертання до чоловіка [8, с. 66]; *Братуха*, 1. Брат. 2. Звертання до друга або доброго знайомого [8, с. 67]; *Батя*, ч. Батько [8, с. 56].

Виявлена лише одна назва сестри – *рося* (267).

У сленгу людину розглядають як соціальну істоту, а отже, відносини людини і суспільства найбільш актуалізовані у сленговій лексиці [2, с. 114]. Тому в молодіжному сленгу фіксуємо сленгові **найменування професій, посад чи роду занять**. Ця група назв людини досить велика за обсягом та різноманітна за змістом. У ній виділяються, з одного боку, *назви представників правоохоронних органів*, а з другого – *назви представників злочинного світу*. Назви міліціонера становлять

досить розгорнутий синоніміїний ряд: *афен* (49), *лягавий* (184), *мент*, *ментора* (192), *мусор* (200), *фараон*, (304), *демони* (108) – міліціонери. До цієї групи належать також *опер* (217) – працівник правоохоронних органів, *служба* (275) – звертання до солдата або до представника правоохоронних органів. Більшість із них виникли колись в аргі кримінальних злочинців. Етимологія назви *мусор* 'поліцейський', пізніше 'міліціонер'. Номінація прижилася у кримінальному аргі. Традиційно працівника правоохоронних органів порівнюють з образом собаки, що переслідує дичину (*лягавий*).

Назви представників злочинного світу більш різноманітні за значенням: вони називають людей, що знаходяться на різних рівнях тюремної ієрархії. Так, *браток* (66) – представник злочинного угруповання, *мужик* (199) – порядна людина на зоні, *бандос* (54) – 'бандит, злодій', *бригадир* (67) – головний у злочинному колі, *кінь* (160) – на зоні в'язень, що прислуговує іншому в'язню за програш у карти [8, с. 160] *петух*, *півень* (228) – це «1) в'язень, до якого ставляться без поваги і який сидить біля в'язничного туалету; 2) чоловік, якого принизили через гомосексуальний статевий акт» [8, с. 228]; *рогатий* (263) – належний до злочинного світу, *урка* (301) – 'не перший раз засуджений', *шкет* (334) – малолітній хуліган. Одне зі значень слова *пацани* (224) – ті, що мають стосунок до злочинного світу. Слова цієї групи прийшли у сленг із кримінального аргі.

Оскільки значна частина носіїв сленгу є представниками учнівського чи студентського середовища, то й з-поміж сленгізмів для називання людини використовуються назви вчителів і викладачів, а також студентів. Учителю називають *вчительця*, *вчиха*, *учительця*, *учиха* (91), *училка* (302), *вчителька хімії* – *хімічка* (316). Зауважимо, що номенів для називання учителів чоловічої статі у школі не зафіксовано. Це пояснюємо тим, що переважну більшість шкільних учителів становлять жінки. Вишівський викладач іменується *препод* (250) – скорочення від рос. *преподаватель*.

Студента у сленгу називають *студ*, *студік*, *студяга* (20), *абітурієнти* – 'абітура, абітуха' (48). Є низка сленгізмів, що називають здобувачів освіти різних спеціальностей: *звір* (144) – студент біофакультету, *педун* (225) – студент педагогічного вищого навчального закладу, *педик* (225) – педагог або студент педагогічного вишу. Сленгізми можуть іменувати студентів відповідного курсу, найчастіше першого. Пор. назви першокурсника: *первак* (226), *салага* (269), *чайник* (324) (одне зі значень першокурсник). Студента третього курсу часто називають номеном *фазан* (303). Студент

другого курсу – *лижник* (173). Припускаємо, що ця назва походить від відповідної лексеми, що позначає людину, яка ходить на лижах. Оскільки знаряддя для ходіння на лижах має дві лижі, то може, через те так і називають саме студента другого курсу.

Невід’ємну частину молодіжного сленгу першого року служби становлять **армійські найменування**: назви солдат: *салабон* (269) – новобранець-військовослужбовець, *салага* (269) – солдат першого року служби, новачок, недосвічена людина, слабак; *дід* (112) – так називають солдата від черепа до демобілізації; назви офіцерів: *лей* (180) – лейтенант, *полкан* (275) – полковник, *старлей* (280) – старший лейтенант. Лексема *служба* використовується в якості звертання до солдата або виконує вокативну функцію до представників правоохоронних органів.

Сленгові іменування людини включають актуальні дії, позначаючи молодь за належністю до певної, відповідної субкультури: *неформал* (211) – «це людина, що не вписується в натовп, 'біла ворона', представник контркультури тощо [8, с. 211]; *кислотник* (159) – «представник окремої субкультури людей, об'єднаних спільним захопленням музикою в стилі acid house: люмінесцентні кольори в одязі, різнобарвне волосся, аксесуари з зображенням інопланетян» [8, с. 159]; *металіст* (193) – «1) музикант, що грає в стилі heavy metal; 2) прихильник важкої музики в стилі heavy metal» [8, с. 193]; *технар* (289) – «1) музикант, який грає електронну музику в стилі техно; 2) прихильник музики в стилі техно» [8, с. 289]; *скінхед* (274) – «неонацист, агресивний підліток, хуліган» [8, с. 274]; *хонер* (318) – «представник так званої «вуличної» субкультури любителів хіп-хопу» [8, с. 318].

Сленгізми на позначення професій. Грач (100) – водій чи незареєстрований таксист. Ще одна сленгова назва водія – *драйвер* (115) від англ. driver «т.с.». *Айболіт* (46) – лікар, очевидно від назви персонажа казки, *барига* (55) – «торговець, перекупник або (у вужчому значенні) торговець наркотиками» [8, с. 55], *журик* (127) – журналіст, утворено таким чином: усічення основи + суфікс); *технар* (289) – представник технічної спеціальності.

Деякі сленгові назви іменують людину **за родом заняття**, яке є у соціумі недозволеним. *Аптекарь* (48) – це «людина, у якої купують фармакологічні препарати наркотичної дії або людина, яка виготовляє наркотичну речовину» [8, с. 48]; *утюг* (302) – фарцовщик. Є кілька назв на позначення зломника комп'ютерних програм: *кракер*

(171) – зломник комп'ютерних програм. Дуже поганий зломник комп'ютерних програм називається *ламер* (178); *фрікер* (310) – той, хто розкодує телефонні лінії, щоб мати безкоштовну телефонну розмову по всьому світу.

Сленгові **назви** можуть іменувати людину **за родом захоплення**. *Танцюрист диско* (287) – танцюрист або людина, яка привертає увагу своїм танцем. Ця номінація повторює назву популярного колись фільму. *Чатер* (324) – людина, яка постійно спілкується у чаті, чат від англ. chat «розмова» – засіб обміну повідомленнями у комп'ютерній мережі в режимі реального часу, а також програмне забезпечення, що дозволяє організувати таке спілкування.

У сленгу з'являються емоційно-експресивні назви на позначення відомих артистів, співаків, письменників, музикантів, музичних груп, бо за ними ідентифікують об'єктів мовлення. Так, музиканта й співака Сашка Положинського називають *Положок* (242), співака Адріано Челентано – *Челік* (325), групу «Мумій Троль» (296) – *Тролі*. Прізвиськами можуть називати письменників і поетів, близьких молодіжному середовищу (Сергій Жадан – прізвисько *Кажан* (153), письменник Андрій Кокотюха – *Кактус* (154), письменник Юрко Покальчук – *Пако* (220), поет Олег Соловей – *Пташечка* (258), поет Ігор Римарук – *Римар* (262), письменник Володимир Цибулько – *Цибуля* (322)). Ці номени постали внаслідок усічення прізвищ (Челентано – Челік, Римарук – Римар), або внаслідок усічення прізвища чи псевдоніма й приєднанням словотворчого форманта (Положинський – Полож, Покальчук – Пако), а також внаслідок жартівливо-сатиричної трансформації, що передбачає приближення до інших, подібних за звучанням, але кардинально інших за семантикою, утворень (Жадан – Кажан, Цибулько – Цибуля). Окрім того, прізвище може замінюватися словом, близьким за лексичним значенням до того слова, яке й мотивувало це прізвище (Соловей – Пташечка).

Ми зафіксували й інші назви людини, що відбивають її **соціальний статус**, характеризуючи людину як досвідчену/недосвідчену, авторитетну/неавторитетну. Так, досвідчена людина називається у сленгу *динозавр* (111) 'професіонал, знавець, досвідчена у своїй галузі людина'. Є кілька назв на позначення недосвідченої людини: *піонер* (236) – недосвідчена людина, *салага* (269) – новачок, недосвідчена людина, слабак, *чайник* (324) – недосвідчена в будь-якій справі людина, початківець. Авторитетна людина у сленгу – *панік* (222) (одне зі значень). Неавторитетна людина, яку зне-

важають, має у сленгу чимало назв: *нуль* (213) – незначна людина, *суходрочка* (285) – жалюгідна людина, *шваль* (332) – дрібна, нецікава людина, *квач* (157) – невдаха.

Низка сленгізмів на позначення людини характеризує її **за іншими рисами, що впливають на її оцінку й соціальний статус**: «людина з села», «багата», «освічена» тощо. Людина з села – *ведмідь* (74), пор. ще *рогуль* (260) – дурень, селяк. Значення чи компонент значення «багата людина» є в сленгізмах *буратіно* (69) 'людина, що має гроші' – від виразу «богатенький Буратіно», що його вживає у популярному фільмі «Пригоди Буратіно» казкова Аліса, *мажор* (186) – дитина багатих батьків або багата молода людина. Культурно-освітній рівень людини відбито в сленгізмах *інтелігент вошивий* (148), що промовисто декларує свою освіченість, культурний рівень, ввічливість, але й трохи не виправдовує заявленого, *крокодил* (172) – людина з вищою освітою.

На соціальний статус людини вказують певною мірою також слова *зьома* (146) – земляк, *фірмач* (307) – той, хто прагне вдягатися у відомі марки одягу та «витівник, вигадник, веселун», *цивіл* (322) – «той, що не належить до хіпі» та «пересічна, звичайна людина».

У молодіжному сленгу досить багато назв людини, що **вказують на особливості її зовнішнього вигляду**. Трапляються й назви на позначення **фізичного стану**. Характеристика за фізичними особливостями (здебільшого негативними) стосується тих випадків, коли певна фізична особливість людини порушує норму. Це стосується передусім зросту, ваги. Нижчий за норму зріст розцінюється негативно, у сленгу з'являються назви на позначення людей з такою фізичною вадою: *вилупок* (77), *децел*, *децил* (109), *курдуплик*, *курдупель* (175), *хобіт* (317), *шибздик* (332). Високу людину називають *дилда* (110), *рельса* (261), *шампунь* (330).

Порушення норми ваги в той чи той бік так само розцінюється негативно, й виникають сленгізми на позначення товстої людини: *жирноп* (125), *хряк* (319), іронічне *худік* (319), жартівливе *центнер щастя* (322). Дуже худя людина – *глиста* (96), худя людина – *каліч* (155), одне зі значень слова *шланг* (334) – довга і худя людина.

Іноді сленгізм відбиває водночас особливості зросту й ваги. Товстий низький чоловік називається *бубир* (67), кремезна, мускулиста людина – *шафа*, *шкаф* (332). Міцна будова тіла, фізична сила втілена у назвах *амбал* (47) – здоровань, *бичок* (39) – 'йолоп, пришепелуватий здо-

рвань', *мутант* (200) – 'сильна людина', *рама* (260) – 'огрядна, мускулиста людина' (інше значення цього слова – «тіло»). Темпераментний, маскулітного типу чоловік іменується у сленгу *мачо* (191).

Позитивна чи негативна оцінка зовнішності зі значенням «гарний»/«негарний, поганий» мають у сленгу різну частотність і залежать від статі іменованої людини. Ми зафіксували лише одну назву гарного чоловіка: *мен* (192) – гарний, показний мужчина. Назв гарних дівчат більше – три: *краля*, *красапета*, *лялька*. Негарна, потворна людина називається у сленгу *бронтозавр* (67), *гібон* (95), *гоблін* (98), *жсопа* (127), *квакозябр* (157). Одне зі значень слова *уйбоок* (300) 'потвора'. Іноді сленгізм негативно передає не лише зовнішність людини, а й її **поведінку чи характер**: *обізяна* (214) – кривляка, потвора, *хрест* (318) – погана або негарна людина. У сленгу спостерігаємо диференціацію назв негарних чоловіків і жінок. Лише в одному випадку слово може позначати особу будь-якої статі (*обізяна*). Назв негарної людини чоловічої статі виявлено 8; негарної дівчини (жінки) набагато більше – 14. Така кількісна розбіжність свідчить про відображення у сленгу гендерних розмежувань, різних вимог, що традиційно пред'являються суспільством до чоловіка й жінки.

Важливою характеристикою людини для носіїв сленгу є її **фізична сила**. Про це свідчить наявність іменувань фізично сильної людини (*амбал*) чи енергійної людини (*чинідрос*), а також численні назви фізично слабкої людини: *валянок* (72) – стомлена, бездіяльна людина, *доходяга* (115) – слабка, виснажена людина. Лексему *доходяга* використано з тюремного жаргону. Пор.: «*Доходяга_1*) тюр. Ув'язнений, доведений до крайнього ступеня виснаження. 2) крим. жрт. Виснажена людина» [12].

Сленгові найменування можуть указувати й на інші **фізичні особливості**. Наприклад, манери одягатися: *барахольниця* (55) – людина, що має багато одягу; *красива*, *красавела* (171) – піжон, франт, стилияга; *матрас* (190) – людина в смугастому одязі, *пануга* (222) – вульгарно, без смаку вдягнена або нафарбована людина; особливості зовнішності (зокрема обличчя): *вилупок* (77) – людина з банькатими очима, *Карл Маркс* (156) – бородата людина, *кутузов* (176) – одноока людина, *мумітроль* (200) – людина з великими очима, вухами та носом, *пудель* (258) – кучерява людина, *скінхед* (274) – лиса людина. Порівняння з відомими особистостями, притаманне деяким номінаціям (Карл Маркс, кутузов), виражають іронію.

Особливості фізіологічного стану людини передано лексемами *жмур* (126) 'покійник', *крайник* (171) – 'незайманий хлопець', *хрон* (319) 'людина, що має будь-які хронічні захворювання'. Серед назв, що характеризують людину за її фізичними особливостями, фіксуємо назви людей зі шкідливими звичками (алкоголік, наркоман) та нетрадиційними/не схвалюваними сексуальними уподобаннями, хоч за семантикою ці слова стосуються не лише фізіологічних, а й психічних особливостей людини.

Номенів на позначення алкоголіка чимало: *алік*, *алкан*, *алкогон*, *алконавт*, *алконоїд* (46), *баклажан* (52), *п'янь* (259), *синяк* (272), *спиртометр* (278), *стакановець* (279), *фантомас* (304). Хронічний наркоман або алкоголік називається *хрон* (319), алкоголік жалюгідного вигляду – *ханурик* (313). П'яничку називають *бухарик* (70), *лигар* (180), *ханига* (313). Непритомна від алкоголю людина – *готовченко* (100). Таким чином, синонімійний ряд з вершиною *алкоголік* в українському сленгу великий: 17 одиниць.

Багато лексем на позначення наркомана утворено безафіксним способом чи суфіксацією від усіченої основи слів наркоман, наркотик: *нарік*, *нарк*, *наркот*. *нарколисся*, *наркаліга*, *нарком*, *наркоша*, *наркуша* (208). Ще для називання наркомана широко вживаною є лексема *лободяжник* – наркоман – *лобода* + жаргонне *лободяжити* – «розводити рідкі наркотичні речовини». Цей сленгізм утворено способом контамінації. Основи можуть належати до різних сфер (літературні, жаргонні, іншомовні) [20, с. 100]. Ще одна назва наркомана – *мазур* (187). Наркоман, що постійно вживає наркотики, – *системний* (272). Назва токсикомана в сленгу – *нюхач* (213).

Низка номенів-сленгізмів позначає чоловіка з нетрадиційною сексуальною орієнтацією (гомосексуаліста): *голубець*, *голубий*, *голубчик*, *гом*, *гомик*, *гомосек* (98-99), *педик* (225), *підар*, *підарас*, *підарюга* (232), *підор*, *підорок* (234). До цієї групи належать ще *додік* (113) – пасивний гомосексуаліст; *пстух*, *півень* (228) – активний гомосексуаліст. Гомосексуалісту протиставлений *натурал* (209) – людина традиційної орієнтації. Назви гомосексуаліста часто набувають переносного негативно-оцінного значення: *підарас* (232) – це також зневажлива назва чоловіка, що не викликає до себе поваги, *підор*, *підорок* (234) – придурок, дебіл. Позначення жінок нетрадиційної орієнтації у сленгу представлене набагато меншою кількістю лексем: словник фіксує лише дві назви лесбіянок – *лесбо*, *лесбос* (180). Представлений у сленгу також синонімійний ряд із домінуваль-

ним словом «онаніст»: *дракон*, *дрек*, *дробило*, *дрочун* (116).

Велика група сленгових назв характеризує людину за **рівнем її інтелекту, за інтелектуальною спроможністю**. Спеціальних позначень розумної людини у сленгу небагато: *баниш* (200) – розумна людина, іронічна назва вундеркінд – *мутант*. Назви ж нерозумної людини численні. Перелік таких назв на позначення дурня: *баняк* (54), *бедлам* (57), *гоблін* (98), *даун* (106), *дегенерат*, *довбойоб*, *долбойоб* (113), *дрізд* (116), *дуб* (116), *дурбелік*, *дурбецл*, *дури(бло)*, *дуринда* (119), *дятел* (120), *каліч* (155), *клавесин* (161); іронічні іменування *красива*, *красавела*, *красапета* (171), що мають, здавалося б, позитивно-оцінну мотивацію. Пор. ще *мудак*, *мудачка* «дурень/дурна» (198), *мудила*, *мудило* (198), *мурло* (200), *муфлон* (201), *рогуль* (260), *ракушка* (260), *чп* (326). Деякі назви дурня мають додатковий семантичний відтінок: *пацан* (224), «недоук, йолоп», тобто людина, яка є нерозумною через молодий вік чи відсутність досвіду. *Гопник*, *гопнік* (99) – малоосвічена, груба, неотесана людина, *чувирло* (328) – не тільки дурень, а й дивак, *шланг* (334) має значення «дурень» та «людина, яка вдає, ніби нічого не знає» [8, с. 334]. Оцінка за інтелектуальними здібностями вміщена в лексемі *лох* – «мол., крим., зневажл. або лайл. «тхотій, роздява, некмітлива людина»; мол., зневажл. «жертва злочину, потенційна жертва злочину» [2]; ЛОХ. зниж. «1. Дурень, йолоп. 2. Людина, яку не поважають у колективі (частіше – у злочинних угрупованнях)». 3. Неотесана, некультурна людина. 4. Людина, що не вміє користатись зі своїх можливостей, невдаха [8, с. 183].

Інші назви зі значенням «дурень, придурок» є дуже образливі: *мудозвон* (198), *мутант* (200), *пердун* (226), *підар*, *підер* (232). Ще нижчий рівень розумового розвитку засвідчують назви, похідні від *дебіл*: *дебілка*, *дебілоїд*, *дебілятор* (107). Кілька найменувань мають семантичний компонент «психічно неадекватний, божевільний». Назва *діагноз* (111) «несповна розуму» означає повну неадекватність, діагноз поведінки, *крейзі* (171) – «божевільний», *підорва* (234) – «непередбачувана, психічно ненормальна людина».

Більш м'яко, хоч теж негативно, характеризують розумовий рівень людини назви *валянок* (72) – «тупувата, нешвидка на думку людина», *толстолобий* (290) – «людина з уповільненою реакцією, зі зниженими здібностями». Назви *одорбло* (217) – «вайлувата, пришелепувата людина» та *бичок* (59) – «йолоп, пришелепуватий здоровань» характеризують водночас рівень інтелекту

й фізичні особливості. Як назви *дурня* використовуються традиційні імена, пор.: *ванька* (72), *вася* (73) – «дурник», «людина, яку не поважають», *міша* (195) – «простакуватий, наївний хлопець». Загалом, зазначають дослідники сленгової лексики, *дурень* (102) – універсальний об'єкт метафоричної характеристики з різним «градусом» негативної оцінності: від поблажливо-зневажливої до грубої та презирливої.

Чимало у сленгу негативно-оцінних назв на позначення надмірно балакучої людини: *баклан*, *балабол*, *балаболка* (52), *мітла* (195), *тріпло* (295). Наявність їх свідчить про ціннісну орієнтацію мовців: *надмірна балакучість уважається негативною рисою*.

Безвідповідальність, ненадійність людини оцінюється так само негативно, пор. *забивайло* (129) – «байдужа, невідповідальна людина», *підломиць* (234) – «невідповідальна людина», *тупак* (297) – «обмежена, ненадійна людина». Негативно оцінюється також людина, ненадійна через слабкий характер, боягуз. Пор. назви *сопляк* (277) – «слабак, боягуз», *сцикун* (255-256), – «боягуз» та «слабак, тюхтій», *сцикуха* (286) – «боягузка», *тюфтеля* (299) 'тюхтій', *кваша* (157) – «плаксіє».

Стримано негативна оцінка присутня в назві *буравчик* (69) – непримітна, боязка людина. Для носія сленгу важливою умовою позитивного ставлення до людини є її надійність. Якщо на людину не можна покластися, до неї слід ставитися обережно. Така ненадійність викликає стримано негативну оцінку: пор. *клієнт* (162) – непевна людина (назва, що прийшла з кримінального аргю, де позначала жертву крадіжки), *чорт*, *чортило* (328) – «ненадійна людина», *толік* (291) – «людина, що викликає неприємні відчуття, непевність».

Негативно оцінюється також неактивність, відсутність психологічної сили, енергії: *капуша*, *капушка* (156) – «повільна людина».

Група негативно-оцінних назв людини велика. У семантиці слів із найбільш негативною оцінкою є компонент значення «неприємна (через свої моральні, рідше фізичні якості) людина». Так, *бздун* (58) – зневажлива назва людини, якій властиві нещирість і брехливість. Пор. ще *бздо* (58) – «неприємна людина»; *виблядок* (75) – не тільки «байстрюк», а й «огидний тип», *гівнюк* (96) – негативна характеристика чоловіка/хлопця, неприємного, здатного на підлість, вайлуватого, *жопа* (127) – погана людина, *западліст* (139) та *падлюка* (220) – «підла людина», *уйобок* (300) – «ідіот» та «той, що дуже дратує», *урод*

(302) – «погана, неприємна, підла людина», *хрест* (318) – «погана людина», *чмо* (327) – «підла, ненадійна людина».

Негативно-оцінними є й назви людини, яка викликає роздратування своєю в'їдливістю та набридливістю. Ці назви грубі й зневажливі: *довбойоб*, *долбойоб* (113) – 'зануда', *задрот*, *задрочка* (134) – 'людина, яка всіх дратує і всім набридає', *мандавошка* – 'набридлива людина' (значення зафіксоване у живому мовленні), *пердун* (226) – 'нудна, в'їдлива людина'.

Семантичний компонент «неприємна людина» присутній також у семантиці назв *вишкварка* (80) – «дратівлива людина», «неприємна людина», *козлодой* (165) – «придуток, неприємна людина».

Пейоративно конотованою є сленгова номінація *жмот*, що характеризує людину через її ставлення до матеріальних цінностей («скупий, жадібний»/«щедрий»; *криса* (172) – «жадібна людина», *буратино* (69) – «скнара». Вони позначають людей із негативними моральними якостями і свідчать про негативну оцінку поведінки людини, яка прагне отримати якомога більше матеріальних цінностей і нізачо не хоче поділитися чимось своїм. Проте і слово *дарило* (105) «щедро людина» не є схвальним, пор. контекст, у якому воно вжито: *От мені дарило: ти так роздаси усе!*

Негативну конотацію має лексема донощик. Такий тип поведінки позначається назвами *барбанщик* (54), *стукач* (283). Хвалько іменується *петух*, *півень* (228) (одне зі значень), *папуга* (222) (папугою називають також людину, що прагне будь-яким чином привернути до себе увагу).

Є у сленгу й інші назви людини, що **позначають особливості її характеру та поведінки**. *Бик*, уживаючись у множині як лексема *бикони*, має значення «надати перевагу силі». Так поведуть себе люди агресивні, самовпевнені, з невисоким розумовим рівнем; *бикота* (58) «угруповання биків»; *гідроцефал* (96) – зубрилка; *жлоб*, *жлобина*, *жлобівня* (125–126) – «некультурна, груба і невихована людина». Назви *жлобство*, *жлобізм* (126) позначають комплекс ознак: зазнайкуватість, дріб'язковість, зажерливість, обмеженість, примітивність; *криса* (172) «людина, яка краде у своїх»; *фірмач* (307) «витівник, вигадник, веселун» (одне із значень); *фрік* (310) «дивак», «людина, що вдягається яскраво та виклично, веде незвичний спосіб життя»; *халєвиць* (313) «людина, яка звикла жити дармовим»; *хобік* (317) «зациклена людина»; *чипідрос* (326) «енергійна людина»; *шлангіст* (334) «людина, яка вдає, що їй нічого незрозуміло»; *шмакодєвка* –

про дріб'язкову людину (значення, зафіксоване в живому мовленні).

Висновки. Отже, у сучасному українському молодіжному сленгу використовується значна кількість найменувань людини, відсутніх у загальнонародній мові. Це свідчить про важливе значення людини та її особливостей у ментальності як носіїв сучасного сленгу, так і мовців загалом.

Найчастіше уживаними є номінації людини, що характеризують її за біологічними та соціальними особливостями; за фізичними особливостями; за психічними особливостями та рисами характеру. Значення різноплановість аналізованих лексем характеризується своїми семантичними властивостями, певною семантичною структурою. Номінують людей у сленгу передусім для реалізації експресивно-оцінної функції.

Серед сленгових найменувань ми зафіксували синонімічні ряди, що включають значну кількість лексем. Найпоширенішими є ряди зі словами *дурень, дівчина, алкоголік, гомосексуаліст, чоловік, хлопець, негарна дівчина, наркоман* тощо.

Значною кількістю утворень відзначені й ті явища та поняття, що для носіїв сленгу є досить суттєвими. Оскільки сленг функціонує переважно у молодіжному середовищі, то, відповідно, і слів на позначення дівчини набагато більше, ніж на позначення жінки. Диференціація понять

у сленгу помітно більша порівняно з літературною мовою саме при номінації тих явищ дійсності, які для носіїв сленгу є найважливішими. І саме ця диференціація понять зумовлена тими ознаками денотата, які мають для мовців найбільше значення. Через цю диференціацію понять у сленгу значна частина найменувань людини має досить вузьке значення: в загальнонародній мові відповідне поняття передається кількома лексемами.

Аналізований матеріал свідчить, що найбільшою кількістю назв позначені поняття і явища з негативною конотацією. Лексеми-сленгізми на позначення людини формуються так само, як і лексеми загальнонародної мови: а) морфологічним способом; б) семантичного розширення значення вже наявного у мові слова; в) шляхом запозичення з інших мов; г) шляхом контамінації.

Отже, номінації людини за її соціальними, фізичними та психічними особливостями, представлені у сленгу, не вживаються у загальнонародній мові. Вони відображають систему цінностей у представників молодіжного сленгу, а також особливості їхньої ментальності.

Перспективою подальшого дослідження є з'ясування структури, семантики, функцій інших лексико-семантичних груп номінацій у сучасному молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дуденко О. В., Гаврилюк П. І. Специфіка сленгової лексики Сергія Жадана (на матеріалі роману «Ворошиловград»). Людина в мові і тексті: кол. моногр. / [І. І. Коломієць, О. В. Кульбабська, В. В. Розгон [та ін.]; за заг. ред. В. В. Розгон; МОН України, Уманський держ. ун-т імені Павла Тичини. Умань: Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 2. 252 с. (С. 190–251).
2. Бондаренко К. Л. Лінгвокультурні особливості українського та англійського сленгу: дис. ...канд. філол. наук: 10.02.17. Кіровоград, 2007. 262 с.
3. Пиркало С. Перший словник українського молодіжного сленгу / [укл. С. Пиркало]. К.: АТ «ВІПОЛ», 1998. 84 с.
4. Український молодіжний сленг сьогодні [словник / уклад. С. Пиркало; за ред. та післямовою Ю. Мосенкіса] / С. Пиркало. К.: Мова та історія, 1999. 87 с.
5. Ставицька Л. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Видавництво Критика, 2003. 336 с.
6. Словник українського сленгу. URL: <https://slovník-ukrainskogo-slengu.slovaronline.com>
7. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ, 2008. 456 с.
8. Словник сучасного українського сленгу / Упорядник Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. 350 с.
9. Онлайн-словник неологізмів та сленгу сучасної української мови «Мислово». URL: <https://myslovo.com/>
10. Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 903 с.
11. Єрмоленко С. Я. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ: Либідь, 2001. 252 с. URL: <https://archive.org/details/terminy2001>
12. Словник іншомовних слів / уклад. В. Лук'янюк. 2001–2022. URL: <https://www.jnsn.com.ua/sis/index.shtml>
13. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг: соціальна диференціація української мови. Укр. наук. ін-т Гарвардського ун-ту, Ін-т Критики НАН України, Ін-т укр. мови. Київ: Критика. 2005. 464 с.
14. Український жаргон. A dictionary of Ukrainian slang: словник / НАН України, Інститут української мови. Київ: Критика, 2005. 496 с.

-
15. Шульжук Н. В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики // Наукові записки. Серія «Філологічна». 2010. Випуск 21.
16. Мартос С. А. Студентський сленг як соціолект української мови. *Система і структура східнослов'янських мов*: зб. наук. праць. Київ, 2001. С. 169–176. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=CzF-NpQAAAAJ&hl=ru>
17. Кондратюк О. Молодіжний сленг як мовне явище. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. Львів, 2005. № 38. URL: <https://www.ji.lviv.ua/n38texts/38-zmist.htm>.
18. Боева Е. В. Сленгові найменування людини за віковими й гендерними особливостями в українській молодіжній субкультурі // The 4th International scientific and practical conference “Eurasian scientific congress” (April 19–21, 2020) Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. 421 p. (P. 352–359).
19. Короткий словник кримінального жаргону. URL: <https://osvita.125mb.com/kratkiy-slovar-ugolovnoho-68663.html>
20. Мартос С. А., Олексенко В. П. Мовна гра як засіб сленгового словотворення / Науковий вісник Херсонського державного університету: [зб. наук. праць / ред. проф. В. Олексенко та ін.]. Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. Вип. VIII. С. 98–102 (Серія «Лінгвістика»).
21. Ставицька Л. Словник жаргонної лексики української мови. URL: <https://ukr-zhargon.wikidot.com/>